

NORME PONAŠANJA I PRAVO

Što bi svatko od nas trebao znati
o pravu?

Prema skripti O. Mesar, dipl.jur.

Moralne i običajne norme

- Moralnim (ćudorednim) normama izražavaju se stanja unutarnjeg ćovjekovog bića (savjesti) i izražavaju stajališta prema "dobru" i "zlu".
- Običajne norme, u određenim zajednicama nastaju dugotrajnim ponavljanjem istog oblika ponašanja. Postaju navika, ljudi ih poćinju smatrati obaveznim oblikom ponašanja
- Izražavaju se ponašanjem pojedinca u zajednici
- Ne podliježu nikakvim sankcijama ni moralne ni običajne norme

Pravne norme

- Pravne norme uređuje država
- Utvrđuju se pravni odnosi regulirani pravnim normama
- Država prisilom osigurava primjenu pravnih propisa
- Pravne norme su obvezna pravila ponašanja koja donosi ustavom i zakonima određeno državno tijelo. Pridržavanje tih normi osigurava država zapriječenom sankcijom.

Pojam prava

- Pravo je skup svih pravnih normi koje vrijede u određenoj državi.
- Podjela:
 - Javno pravo
 - Privatno pravo
- Javno pravo je skup pravnih grana u kojima je barem jedna stranka nositelj suverene vlasti (upravno pravo, ustavno pravo, kazneno pravo, međunarodno javno pravo)
- Privatno pravo je skup pravnih grana koje uređuju odnose u kojima niti jedna stranka na nastupa s pozicija vlasti (građansko pravo, trgovačko pravo, gospodarsko pravo)

Pravne grane

- Ustavno pravo – pravne norme i instituti za uređenje temelja društvenog i političkog uređenja države
- Kazneno pravo – pravne norme u kojima su opisana kaznena djela i kazne za počinitelje, te postupak utvrđivanja kaznene odgovornosti
- Građansko pravo – pravne norme kojima uređuju imovinski odnosi i položaj subjekta u tim odnosima
- Obiteljsko pravo – pravne norme za uređenje bračnih odnosa, odnosa roditelja i djece i odnosi posvojenja
- Trgovačko pravo – uređuje pravni položaj gospodarskih subjekata i njihove međusobne pravne poslove
- Gospodarsko pravo – skup propisa kojima država intervenira u gospodarski život (mjere u gospodarstvu, elektroprivredi, poljoprivredi)

Pravni instituti

- Pravna norma (pravilo) – temeljna jedinica svakog pravnog sustava
- Skup pravnih normi koje uređuje određeni društveni odnos i odnose se na istu ili sličnu materiju nazivamo pravni institut.
- Skup srodnih pravnih instituta = pravna grana

Pravne norme (pravila)

- Pravna norma ili pravilo je najmanji dio prava koji upućuje na određeno ponašanje koje je propisala država, a ujedno propisuje i sankcije za nepoštivanje zahtjeva države.
- Odnosi se na sve subjekte u društvu bez obzira na poznavanje prava

Sastojci pravne norme

- Hipoteza – upućuje na činjenice koje u stvarnosti moraju postojati da bi se norma uopće mogla primijeniti (ugovor o dužničko-vjerovničkom odnosu)
- Dispozicija – glavni dio- određuje pravilo ponašanja
- Sankcija – pravne posljedice prema onome tko je povrijedio dispoziciju pravne norme

Pravni odnos

- Pravni odnos uzrokuje činjenica (fakat)
- Prirodni događaji (prirodne pojave, smrt..) - nastaju bez ljudske volje; nastaje pravni odnos neovisno o volji čovjeka
- Ljudske radnje (sklapanje pravnih poslova, ugovora) – nastaju voljom čovjeka i na njih se može utjecati

Subjekti pravnog odnosa

- Osobe koje nastupaju u pravnim odnosima – nositelji prava i obveza su subjekti.
- **Fizičke osobe** – svaki čovjek koji može biti nositelj prava i obveza. Za sklapanje pravnih poslova – pravna i poslovna sposobnost
- Pravna sposobnost fizičke osobe – rođenjem
- Poslovna sposobnost – punoljetnošću
- Pravna sposobnost je svojstvo imanja prava i obveza
- Poslovna sposobnost je svojstvo vlastitim očitovanjima volje stjecati prava i obveze, tj. sposobnost sklapanja pravnih poslova.
- Pravna osoba – državna tvorevina kojoj je pravni poredak priznao svojstvo pravne osobe.
- Pravnu i poslovnu sposobnost pravna osoba stječe istodobno, upisom u sudski registar

Sadržaj pravnog odnosa

- Subjekt pravnog odnosa – ovlasti i dužnosti
- Ovlast za jednoga i dužnost (obveza) za drugoga čini sadržaj pravnog odnosa.
- Pravna ovlast – subjekt ima pravo zahtijevati određeno ponašanje drugog subjekta
- Pravna obveza – treba se izvršiti upravo ono ponašanje koje prema njemu ima ovlaštenik pravnog odnosa
- Ovlaštenik = vjerovnik
- Osoba dužna izvršiti obvezu = dužnik

Tumačenje pravne norme

- Kad je tekst zakona ili pojedina norma nerazumljiva potrebno je utvrditi točan sadržaj pravne norme – to se zove tumačenje ili interpretacija
- Izvorno ili autentično tumačenje – tumačenje tijela koje je donijelo normu – obavezno za sve
- Druga sredstva tumačenja –kad nema izvornog
 - Gramatičko (jezično)
 - Pravila logike
 - Utvrđivanje okolnosti koje su dovele do stvaranja pravne norme
- Takva tumačenja nisu obvezna, korisna samo u konkretnom slučaju

Što obrađujemo ove godine?

Stvarna prava!

Definicija i značajke stvarnog prava

- Odnose koji nastaju između ljudi u povodu neposrednog iskorištavanja stvari nazivamo stvarnim pravom.
- Objekt je uvijek stvar
- Stvarna prava djeluju protiv svih (contra omnes), pa ih nazivamo apsolutnima.
- Broj stvarnih prava određen je propisom (numerus clausus) i nitko ne može ustanoviti druga stvarna prava osim onih propisanih zakonom
- Stvarna prava na vlastitoj stvari (pravo vlasništva)
- Stvarna prava na tuđoj stvari (pravo služnosti, založno pravo, realni tereti)

Posjed

- Posjed je faktično stanje osobe prema nekoj stvari koje se štiti pravom
- Nastaje kad neka osoba stupi u faktični odnos s nekom stvari – primjer: iznajmljivanje stana je faktično raspolaganje stanom, ali ne i pravno
- Pravo na posjed štiti se putem samopomoći i posjedovnom tužbom kojom posjednik traži od suda zaštitu faktičkog stanja od uznemiravanja
- Primjer: osoba u iznajmljenom stanu može tražiti zaštitu od trećih osoba koji bi ju neosnovano uznemiravali

Vlasništvo

- Vlasništvo je najobuhvatniji oblik pripadanja i ovlasti neke osobe u odnosu prema stvarima.
- U objektivnom smislu – vlasništvo je sve ono što nekom pripada
- U subjektivnom smislu – vlasništvo je ovlast vlasnika da radi po svojoj volji s predmetom vlasništva
- Sadržaj vlasničkih ovlasti: posjed, upotreba, korištenje, raspolaganje
- Raspolaganje čini vlasništvo najjačim stvarnim pravom.
- Vlasništvo – ustavna kategorija kojom se jamči nepovredivost privatnog vlasništva.
- Vlasništvo se može ograničiti samo uz iznimne uvjete propisane zakonom (izvlaštenje u javnom interesu)

Vlasništvo

- Oblici prava vlasništva
 - Suvlasništvo – neka stvar pripada nekolicini osoba po dijelovima koji su idealno (aliquotno) određeni na fizički nedjeljivoj stvari
 - Zajedničko (skupno) vlasništvo – vlasništvo više osoba na nekoj nepodijeljenoj stvari kada nisu njihovi udjeli određeni, ali se mogu odrediti
- Pravo vlasništva prestaje:
 - Kad druga osoba stekne pravo vlasništva na istoj stvari (npr. prodajom)
 - Napuštanjem stvari
 - Propašću stvari
- Pravo vlasništva posebno zaštićeno sudskim tužbama
 - Vlasnička tužba
 - Negatorna tužba- kad netko uskraćuje stvar vlasniku ili uznemiruje vlasnika u vršenju vlasničkih ovlasti

Stvarna prava na tuđoj strani

- Ponekad se u pravnom prometu javlja potreba za gospodarskim iskorištavanjem vlasnikovih stvari od strane drugih osoba. To je ograničenje prava vlasništva na način da je dopušteno iskorištavanje tuđe stvari u ograničenom pogledu.
- Pravo služnosti – ovlašteniku se dopušta korištenje tuđe stvari, npr. služnost prolaza
- Založno pravo – pravo kojim se založni vjerovnik ovlašćuje namiriti svoje potraživanje iz zaloga, ako založni dužnik o dospijeću ne ispuni svoju obvezu (davanje nakita u zalog ili hipoteka na nekretninu radi osiguranja kredita)